

חידושי הריטב"א מכת"י

סוכה

ד' ע"ב - ט' ע"א

**מוגה משיבושי תיבות וחסרון שורות
בתוספת קטעים שאינם בדפוסים**

זכרון עולם

לאחד מיוחד מבני החבורה
שייף עייל שייף נפיק וגרים באורייתא תדירא
ירא שמים וירא חטא
מופלג בעבודתו בהצנע לכת
ושקד בעמל נפשו על תקנת חברו
הרה"ג ר' חיים נח ליסיצין זצ"ל
בן ר' יוסף שלמה שיבדלחט"א
אשר בהיותו עוסק עם בני החבורה
בסוגיות אלו דמס' סוכה
נסתלק בחטף לבית עולמו
ונתבקש לישיבה של מעלה
יום כ"ו טבת תשפ"ה
והוא בן כ"ח שנים בלבד
כד נח נפשיה קרו עליה האי תלמודא
"יגע רבי בון בתורה לכ"ח שנה
מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למאה שנה"
ת. נ. צ. ב. ה.

לפרטים והערות

מאיר חיון

0504129266

n0504129266@gmail.com

© כל זכויות הפענוח שמורות

ניתן להשיג אצל הנ"ל

קונטרס "כנגד היוצא וכנגד ראש תור"

בירור דברי רבותינו הגאונים והראשונים בסוגיא זו
בצירוף תמונות כתבי יד ודפוסים

מבוא

חי' הריטב"א למס' סוכה נדפסו לראשונה בקושטא בשנת ת"פ בספר "שבע שיטות להרשב"א". בדף ד' ע"ב ד"ה ור"נ אמר נקטעים הדברים אחר תיבות "ומאי דאמרינן", ונכתב שם "כאן חסר שנאבדו קצת דפים מן הכתיבות" וחסר עד דף ט' ע"א. וכך, נמשך הדבר בכל הדפוסים הישנים.

המהדורות החדשות לחי' הריטב"א שעי' מוסד הרב קוק ומכון זכרון יעקב ועוד, נערכו מתוך כת"י סינסינטי (מספר 79.1), עליו נרשם "נשלם יום שני י"ג לשבט משנת השכ"ה ליצירה", מאחר שהוא מקיף כתיבה על כל המסכת הושלמו על ידו גם הדפים החסרים שבדפוס. דא עקא, שכת"י זה טעון תיקון, יש בו חסרון תיבות ושורות או תיבות משובשות.

להלן מספר דוגמאות לשיבושי כתיבה: סמיכה לרף כתב סמוכה לה', כמוציא רמון - כמו ארמון, ולהחוא פירושא - ולא הוה פירוש, פי סכך - פי סכך, בחול - כסול, כל ז' - כלומר, והינו דאמ' במנחו' - והיכי דמי כמונחות, ועוד רבים.

מאחר ונוסחת הדפוס הישן שלימה יותר מנוסחת כת"י סינסינטי, נעשתה ההדרת הריטב"א מחדש בשילוב שתי הנוסחאות כאחת, ראה מבוא שעי' מוסד הרב קוק. אך, דפים אלו שחסרו מהדפוס הישן, הושלמו רק ע"פ כת"י סינסינטי שהוא חסר וטעון תיקון כפי שנכתב לעיל.

בקובץ זה בסייעתא דשמיא יוצאים לאור לראשונה דפים אלו ע"פ כת"י מתוקן יותר אשר חלק מכתבתו מתוארך למאה ה-16, ונמצא בידי הספריה הלאומית - ירושלים (מספר 10960=28). ניכר שכת"י ירושלים הכיל הרבה אבל נשתמרו ממנו רק הדפים שכנגד החסר בדפוס הישן. בראש כתה"י מציין מחזיק כתה"י את המקום בו מתחיל החסר בדפוס, ובסוף כתה"י נכתב על הגליון "מכאן מתחיל בדפוס", וכפי הנראה שזאת הסיבה שנשתמרו דפים אלו דווקא, לפי שמחזיק כתה"י שמר עליהם כדי שישלימו לו את הדפים החסרים בדפוס.

כת"י ירושלים מתוקן בהרבה מכת"י סינסינטי, יש בו קטעים חדשים, ומופיעות בו שורות שחסרונם בכת"י סינסינטי גרם לשיבוש דברי הריטב"א, הרבה מהם חסרו מטעות הדומות. מלבד זאת, עשרות תיקוני תיבות ואותיות, המאירים את דברי הריטב"א באור חדש או מצחצחים לשונו. כמו כן, ציורים שצייר הריטב"א בדף ז' בביאור כוונת "כנגד היוצא" וכנגד ראש תור", נשמטו בכת"י סינסינטי ובכת"י ירושלים מופיעים הציורים במקומם.

כדי להפנות לב המעיין לשינויים בעלי משמעות או נוסח מתוקן יותר, הדגשתי את הקטעים והשורות החסרות ומעט מהאותיות והתיבות¹. תיקונים רבים אחרים שכבר תוקנו ע"י המהדירים בסוגריים מרובעות או כהערות, הוכנסו בתוך דברי הריטב"א ללא סימון.

השמטתי תיקונים שתיקנו המהדירים ולא נמצאו בכת"י ירושלים, למעט מקרים בהם נראה כי התיקון מוכרח והכנסתי בסוגריים מרובעות².

במקומות מועטים ערכתי תיקוני לשון בכת"י סינסינטי, אם היה נראה כלשון מתוקן יותר.

התודה לספריה הלאומית על הרשות להוציא את כתה"י לתועלת הרבים, ולהרב יהודה זיבלד שליט"א על סיועו והכוונתו בעריכת הדברים.

אדר תשפ"ה

¹ יש מהתיקונים המודגשים שכבר תוקנו בחלק מהמהדורות, והדגשתי לפי שאינם בכל המהדורות המצויות אצל הלומדים.

² מתיקונים אלו ניכר ששני כתבי היד הועתקו ממקור אחר שהיה טעון תיקון, וראה עוד בסוף הקובץ סוד"ה ובית הלל תוספת דברים מהסופר שלא נכתבו ע"י הריטב"א, ומה שנכתב בהערה 26 שיש בכת"י ירושלים קיצור מהדברים הנדפסים בדפוס הישן, וכן הוא ממש בכת"י סינסינטי, וניכר שגם התוספת וגם הקיצור היו כבר במקור ממנו הועתקו שני הכתבים. אבל לא באו הכתבים זה מזה, לפי שכת"י ירושלים מתוקן הרבה מכת"י סינסינטי, ובמקומות בודדים כת"י סינסינטי מתוקן מכת"י ירושלים.

חידושי הריטב"א

סוכה

מוגה מכת"י

ד' ע"ב

קרא וקרא נידון משום דיומד שהיה ר' יעקב או' דיומדי
סוכה טפח ולא אמה על אמה כפסי ביראות, וחכמים
אומ' שנים כהילכתן פי' שיש בהם שבעה טפחים,
ומשמע דבהא משום דיומדין ואע"ג דפרוץ מרובה על
העומד, ולא אמרו שנים כהילכתן אלא לאפוקי דלא
סגיאל לן בדיומדין דר' יעקב, וכן דעת מורי נ"ר.⁶

איתמר רב ור' חנינא וכו' ארון תשעה וכפרת
טפח הרי כאן עשרה וכתוב ונועדתי לך שם ותניא
ר' יוסי אומר לא ירדה שכינה למטה. פי' וכיון שלא
ירדה שכינה למטה ואשכחן דירדה על הכפרת
שמעי' דכל שגבוה עשרה רשות אחרת הוא, ותימה
היכי מייתי' ראיא לדין תורה מדין ר' יוסי כאלו הם
מן הכתוב או הלכה למשה בסיני שלא ירדה שכינה
למטה ובירושלמי מייתי' לה מג"ש נאמר כאן דבור
ונועדתי לך שם ודברתי ונאמר להלן כי מן השמים
דברתי מה דבור להלן רשות אחרת אף דבור כאן

ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת¹ וכו' עד
תיקו. ומסתברא דהילכת' כרבא דלא אמרי' גוד
אסיק כלל וכתבנן דלא מכשרי אלא בשנים כהילכתן
ושלישית אפי' טפח כדאי' באידך מתניתא בהדיא.
וזהו דעת רבנו אלפסי ז"ל שלא הביא בהלכותיו
כלום מכל זה ואע"ג דבעירובין קרי להו רבא בין גג
לגג מחיצות הניכרות היינו לענין שבת אבל לענין
סוכה [אינן]² ניכרות אפי' על שפת הגג, ומאי
דאמרי'³ לקמן הילכת' לגוד ולבור ולדופן עקומה, היינו
לגוד לשאר מילי⁴ וללבוד ולדופן עקומה אף לענין
שבת⁵, ומונה והולך הוא ולא שנאמרו כולן אף לענין
סוכה כדעת מקצת החכמי' וזה מבואר כנ"ל.

ת"ר נעץ ד' קונדיסין וסכך על גבן רואין כל שאילו
יחקקו ויחלקו יש בהם טפח לכאן וטפח לכאן. פי' לכל

¹ קטע זה חסר בכת"י ס', ונמצא בדפו"י ונוסף כאן "כך גירסת הספרים שלנו ואמרינן איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת עד תיקו".

² נוסף מדפו"י.

³ בדפו"י נדפס הקטע עד כאן ונכתב שנאבדו הכתבים עד דף ט' ע"א, ובדפוסים חדשים השלימו הדברים ע"פ כת"י ס' אבל כל קטע זה נחסר בכת"י על כן בהרבה דפוסים הקטע חתוך כאן, ויש שמחקו תיבות ומאי דאמרינן.

⁴ משמע דלסוכה לא בעינן לדין גוד אסיק, וכ"כ הר"ן, אלא שכבר העיר הפנ"י דלכא' נצרך להיכא שאין הדפנות מגיעות לסכך, דהכשר הסוכה הוא משום דאמרינן גוד אסיק מחיצתא, ובערוך לנר כ' על הפנ"י שלא היה צריך לו' כן מסברא, דהדבר מפורש בדברי רבינו לקמן ט"ז ע"א ד"ה מלמטה דכה"ג מכשרינן משום גוד אסיק, ובדף ו' ע"ב כ' הערוך לנר (ד"ה כי אתי) די"ל דהר"ן חולק דאי"צ בזה לגוד אסיק, דסגי לסוכה במחיצה שגבוהה י', וכן כ' בשו"ת הרדב"ז ח"ח סי' ע"ו, אבל להתמכר בכת"י גם דעת רבינו כהר"ן שלא נאמר הילכתא דגוד אסיק לסוכה, וצ"ע מדברי רבינו לקמן, ובערו"ל כ' שם עוד דאפשר דלא בעינן גוד אסיק לעשות מחיצה, דלענין שם מחיצה סגי בהא דאיכא מחיצה י', אבל בעינן לגוד אסיק כדי שהסכך יגע בדפנות, כמו שסכך רחוק מהדפנות ברוחב בעינן שהיה פחות מג' טפחים ומדין לבוד, כן בגובה המחיצות בעינן לגוד אסיק להגיע המחיצות לסכך, אבל מ"מ גוף המחיצה כשירה בלא זה, ודברי ההילכתא לענין גוף עשיית המחיצות לבד, ובזה מיושבים גם דברי רבינו, ועי' עוד בזכרון שמואל סו"ס כ"ו.

⁵ נדצ"ל סוכה.

⁶ כן מפורש בחי' הרא"ה.

רשות אחרת.

ה' ע"א

והכתיב מאחז פני כסא פרשו עליו עננו ואמ' ר' תנחום וכו'. הכי איתא במס' שבת פרק ר' עקיבא בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת מה אנוש כי תזכרנו וגו' א"ל ה"ה למשה חזור להם תשובה א"ל מתירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם א"ל אחוז כסא כבודי והחזור להם תשובה שנ' מאחז פני כסא וכו'.

וניליף מכל הכלים תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת. פי' בתורת כהנים איתמר ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים, ימים שנים, רבים שלשה, ופרכינן ואימא טפי ופרקינן תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת ופירשו ז"ל הטעם לפי שלמרובה אין לו שיעור ולמועט יש לו שיעור ואע"ג דהכא אף למרובה יש לו שיעור שהרי אפשר מגדול שבכלים, מדה שוה היא בכל ואין לדון אותה לשיעורין וכיון שאי אפשר לתפוש המרובה בכל מקום שהרי אין לו שיעור תופשין המועט תמיד שאפשר לתפוס בכל מקום ועוד אמרו שם טעם אחר שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש וההוא טעמא אתי שפיר הכא טפי.

וניליף מציץ דתניא ציץ דומה כמין טס של זהב רוחב שתי אצבעות וכתוב עליו יו"ד ה"א וא"ו ה"א מלמעלה קדש"ל מלמטה. פרש"י יו"ד ה"א וא"ו ה"א מלמעלה בסוף שיטה ראשונה קדש למ"ד בראש שיטה שניה והיה נקרא בטוב קדש לה' ולא היה קודם לשם כלל אבל בירושלמי פי' דברים כפשוטן שאמרו והיה דומה למלך היושב על גבי קתדרא שלו, וכן עיקר, שלא היו צריכין להיות נהגין, וכלן שמות קדש הן וידוע לבעלי האמת, והתם אמרי' שלא היה כתבו שוקע אלא בולט ואמרינן נמי דלא חריץ מיחרץ סביבותיו דלא הוי מכתב כשאין מעשה בגוף האותיות אלא דמרדדי להו מאבראי וא"כ שפיר אפשר לרדודי בציץ שהוא טס של זהב אבל אבני אפוד דכתיב בהו נמי מכתב פתוחי חותם לא אפשר לרדודי מאבראי אלא על ידי נס.

מסגרת נמי הכשר כלי הוא ופרקינן מסגרת למטה היתה. פי' מרגל לרגל כעין שעושין בשלחנות והיא סמיכה לדרך ולא הכשר כלי ומפני שהיא מתהפכת יש לה בית קבול דרשו במנחות השלחן הטהור מכלל דאיכא דכותה טמא ולמדו משם דטבלה המתהפכת כגון זו מקבלת טומאה אבל למ"ד מסגרתו למעלה היתה הוי כעין לבזבזין והוי הכשר כלי.

דינן דבר שנתנה בו תורה מדה. פי' בקצתו דהיינו בארכה ורחבה מיהת מדבר שנתנה בו תורה מדה, ואל יוכיחו ציץ ונזר שלא נתנה בהן תורה מדה כלל, ואע"פ שאמרו שהציץ רחב כשתי אצבעות, אין מדה זו מפורשת בתורה ואפשר שהלכה למשה מסיני הוא, או שהיו נוהגין מפני שתהא כתיבה בריוח ולא שיהא זה מעכב.

ה' ע"ב

ודילמא מידלו טובא. פי' ואע"ג דאמרינן כרובים בשליש הבית עומדין, היינו גוף הכרובים אבל כנפיהם מידלו טובא.

ו' ע"א

הוא טמא מיד והן טהורין עד שיששה בכדי אכילת פרס. פי' לענין כבוס בגדים כתיב האוכל בבית יכבס בגדיו ולא בא לאכילה ממש דהא כתיב והשוכב בבית יכבס בגדיו ואפילו לא אכל אלא בא הכתוב לתת שיעור שאינו טעון כבוס בגדים שהוא לבוש עד שיששה שיעור אכילה, והיינו אכילת פרס דהיינו חצי ככר כי הככר שהיא שמונה ביצים שיעור שתי סעודות לענין עירוב וחצי ככר שהוא אכילת פרס ד' ביצים והיא אכילה אחת.

פת חטים ולא פת שעורים מסב ואוכלה בלפתן. פי' כולוהו לקולא, דבפת חטים משתהא יותר שאוכלה דרך תענוג, וכן כשהוא מיסב, וכן כשאוכלה בלפתן שמי שאינו אוכל בלפתן במקום הלפתן נותן בפיו פת יותר, וכן פי' בתוספות, ושלא כפי' רש"י ז"ל שפי' בפרק כיצד מברכין.

(יין) [גפן] כדי רביעית יין לנזיר. יש שפי' בו

לנזיר שאין הנזיר חייב עד שיהא שותה רביעית יין, והקשו בתוספות היכי משמע מיהא דהא לא משערי' האי שיעורא בגפן כדמשערי' באידך שיעורי דקרא כלשונם הכתוב בתורה שבא הכתוב לתת לנו שיעור מהם, ותו מה טעם גפן לשיעור יין דהא איסור יין לאו מגפן נפקא לא הוא ולא שיעורו, ופי' הם ז"ל דאתיא כמ"ד במסכת נזיר לולבין עלין וחרצנין מצטרפין לרביעית, ולפי שאיסור אוכלין אלו אינם מחמת עצמן אלא מטעם יין דאיתקש אכילה לשתיה בנזיר וכתוב מעיקרא חומץ יין לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל ייחד שתיה לזה ואכילה לזה והדר כתיב מכל אשר יצא מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל ערבינהו ואקשינהו להדדי ומשום הכי אין משערי' בהם בכזית כאוכלין דעלמא אלא ברביעית, והיינו כר' אלעזר בן עזריה דסבר דלהקיש אכילה לשתיה אתא קרא, אבל ר' עקיבא פליג התם ואמר בכזית, דקרא לא אתא אלא להקיש שתיה לאכילה דמשקין דהכא דינן כאוכלין בכזית, והוא שנותנין זית אגורי לתוך כלי של מים ושופע ואם שתה כיוצא בו חייב, וכן מפורש בתוספתא, ור' אלעזר פליג בה ואמר עד שישתה רביעית יין ולא דוקא דהא באכילה קיימי אלא משום דנפקא ליה משתיה נקט הכי, ולדברי ר' אלעזר כשמשערי' לולבין ועלין ברביעית נותנין כדי מה שאכל בכלי מלא משקה ואם יוציא ממנו רביעית חייב, ובהכי כתיב גפן לאשמועינן שכל שיעורו בגפן שמשערי' בכלי מלא יין ולא רביעית [מים], ושיעורו להקל שעל ידי שהיין עב יותר השיעור שיפול מחמתו רביעית יין הוא גדול מאותו שיפול מחמתו רביעית מים מכלי מלא מים, ולפיכך אמרו כאן גפן כדי רביעית יין לנזיר ואליבא דר' אלעזר.

ויש שפי' דלעולם מיין גופיה קאמר ואליבא דר' אלעזר נמי וזה שלוקחין מדה מחזקת רביעית כדאמרינן בעלמא כווצא בת רביעתא, וממלאין אותה, ולפי שרביעית של יין גדול ועב והוא יגדש גם כן בכלי ועל שפתו ויכול לקרוש ולעמוד על כזית, משערי' בו ברביעית יין לנזיר ואין משערי' במים שאינו גדול כ"כ, וגם נקרא ועומד בכזית שהוא שיעור איסור אוכלין, ולהכי נקט גפן כדי רביעית יין

תאנה כגרוגרת להוצאת שבת. פי' שכזה ראוי להצניע ומקפיד להוציאו ולפיכך משערי' בו ולא בכזית שראוי לאכילה אבל אין מקפידין עליו כ"כ להצניעו ולהוציאו ולשמרו.

רימון שכל כלי בעלי בתים שיעורן כמוציא רימון. פי' בכלי שטף דאילו בכלי חרס הא אמר רבא בפרק המצניע חמש מדות בכלי חרס, והא דאמר' במשניות שלשה אחוזים זה בזה, לא שיצאו שלשתן בבת אחת אלא בזה אחר זה אלא דכיון דאחוזים זה בזה בעי שיעור רימון מרווח טפי, ורבינו שמשון ז"ל פי' שלשה אחוזים לומר שמשערי' ברימונים בינונים, וכן עיקר.

הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא. איכא דקשיא ליה הא דאמרינן בפרק כיצד מברכין תני ר' יצחק כל הקודם בפסוק זה הוא קודם לברכה שנאמר ארץ חטה ושעורה וגו' ואמרינן ופליגא אדרב חנן דאמר הפסוק הזה לשיעורין איתמר, ואמאי דהא אסיקנא הכא דהא דר' חנן אסמכתא בעלמא ושפיר איכא לאוקומי קרא לכדר' יצחק, והנכון דהא דר' יצחק נמי אינו עיקר הכתוב אלא אסמכתא והיינו דפליגא אדרב חנן דמוקי קרא לאסמכתא אחרית, ולמאי דס"ד דשיעורין דאוריתא אע"ג דקרא מיירי בשבחה של ארץ ישראל כוליה קרא מיותר למדרש שיעורין, ותו דהא נמי בכלל שבחה דארץ ישראל היא כי כשאנו צריכין לשער בדברים אלו לא נהיה צריכין להביאם ממקום אחר כי כולן יהיו מצויין בארץ, ואע"ג דאיצטריך פרטא לזמ' שעל אלו חייב לברך מן התורה לאחריו, השתא לא קס"ד הכי אלא דכולהו פירי בעו ברכה מדאוריתא וכדקס"ד בשמעתא דפ' כיצד מברכין, והא אסיקנא דאסמכתא בעלמא הוא ותו לא קשיא ולא מידי.

הא דאמרינן נימא אחת קשורה חוצצת. פי' לאו נימא אחת בלחוד דהא מיעוטו שאינו מקפיד שאינו

סוכה ומשתיירי חמשא דל חד מינייהו משמע תרי ולהכי איצטריך למימר דכולי בסכות קמא מידריש לגופיה, וכי תימא ואמאי דריש כולי בסכת קמא לגופיה, לימא דכיון דיש אם למסורת שתי סכות משמע חדא מינייהו לגופיה ואידך לדופן והווי להו חמשה, הא ליתא דכולי בסכות קמא לגופיה מיצטריך דהא לא מצינן למכתב ולמקרי בסכת דלא כלום הוא, ולא מצינן נמי למכתב בסוכה תשבו דמשמע שיהא חובה שישבו כל ישראל בסוכה אחת ולהכי כתב בסכות כולי לגופיה כנ"ל.

ואי בעית אימא דכולי עלמא יש אם למקרא והכא בהא קא מיפלגי מר סבר סככה בעיא קרא. פי' רבנן סברי סככה בעיא קרא ואינה במשמע בסכת קמא דכתיב לגופיה דההיא למצות סוכה בכלל איצטריך, הילכך דל חד קרא לגופיה דכוליה מיצטריך להכי דכתיבנא, פשו להו תרי בסכות דהווי להו ארבע, דל חד מינייהו לסככה דהא ודאי לא מיצטריך כולי חד קרא לסככה דהא שפיר מצי למכתב ולמקרי סכות [נדצ"ל סוכת] לסככה הילכך כי כתב וקרי בסכות למדרש מינייהו תרתי הוא חד לסככה וחד לדופן.

ור' שמעון סבר סככה לא בעיא קרא. פי' דבההוא דכתיב לגופיה יש במשמעו ממילא חיוב סכך דלא סגי בלאו הכי וכולה חדא מילתא, ואין בזה משום אין דורשין תחלה כדלקמן, דהתם הוא למדרשיה לדופן שאינו במשמע הלשון מסתמא אבל עיקר לשון סוכה היינו סככה, מיהו בסמוך אמרינן דר' שמעון אפילו דורשין תחלות אית ליה מיהו לאו חדא טעמא הוא בהדי האי דכתיבנא, כנ"ל.

ואי קשיא לך דהכא אמרינן דר' שמעון דריש מקרא או (ו) מסורת ואילו התם (קידושינ י"ח א') גבי המוכר בתו לשפחות א"ר שמעון שאינו מוכרה לא לשפחות אחר שפחות ולא לשפחות אחר אישות ופרישנא טעמא משום דדריש מקרא ומסורת דדריש בבגדו בה כיון שבגד בה שוב אינו רשאי למוכרה ודריש נמי כיון שפירש טליתו עליה, הא לא קשיא דהתם

חוצץ ואפילו מדרבנן, אלא ה"פ נימין הרבה כל אחת קשורה בעצמה לבדה חוצצת דהא מהדק, שלש קשורות יחד וכן רבות אינן חוצצות דלא מהדק, שתים אינן יודע.

ו' ע"ב

והא דאמרינן דבר תורה רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצץ. לא תימא דדוקא בשערו אבל בגופו אפילו רובו שאין מקפיד עליו חוצץ שזה אינו אלא אף בגופו נמי, וכן מוכח ביבמות בפירוש גבי נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה דפרכינן אמאי אילימא מדר' יצחק הני מילי רובו אבל כולו לא, ולא אקשי' דעדיפא מינה דהני מילי שערו אבל גופו אפילו ברובו חוצץ, אלא ודאי שרוב גופו ורוב שערו שוין בדיון זה, וכן פי' בתוספות, ועיקר.

וליגזור על מיעוטו וכו'. פי' אמאי לא גזרינן מיעוט אטו מיעוט, אי נמי אינו מקפיד אטו אינו מקפיד.

תנו רבנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. פי' שתים כהלכתן שיש בכל אחת מהן שיעור שלם, אבל אין במשמע הלשון דליהו עריבן דהא איכא מאן דמכשר לקמן אע"ג דלא עריבן, ולא משמע דפליג אדרבנן אלא כדאמרן, מיהו תלמודא מפרש לקמן דבעי' שתי דפנות דעריבן.

ר' שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח. פי' לכולי עלמא גמירי דחדא מדופני סוכה טפח והכי רהטא כולה שמעתין.

במאי קא מיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת. בסכ(ו)ת בסכת בסוכות הרי כאן ד'.

דל חד לגופה. פי' חד קרא דהיינו בסכות קמא, והא דלא פריש למימר דל חד קרא כדפריש בדר' שמעון, משום דרבנן כיון דדרשי מסורת כוליה בסכות חד הוא אבל בדר' שמעון דדריש מקרא ומשמע תרתי אילו אמרינן דל חד הוה משמע חדא

⁷ בכת"י ס' נשמט דיבור שלם, אפשר מפני טעות הדומות מתיבת פי' עד תיבת פי', ובתיקון זה באים דברי רבינו על ציטוט דברי הגמ' כהוגן.

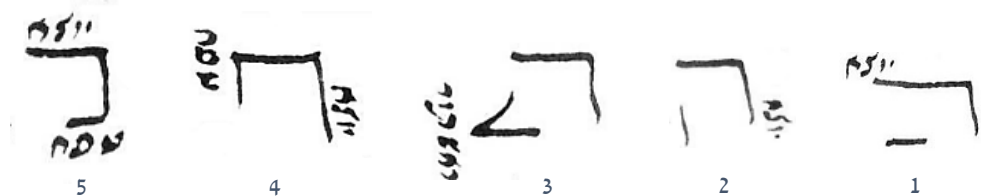
וטעמא דרבי שמעון מהכא וסוכה תהיה לצל יומם מחורב וגו'. רש"י ז"ל פ' אימתי היא מחסה מזרם וממטר בשיש לה ד' דפנות ואתאי הילכתא וגרעיתה לרביעית אטפח, אבל בירושלמי דייק מדכתיב לצל ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר דהוה להו חמש דל חד מינייהו לסככה פשו להו ד' לדפנות אתאי הילכתא וגרעיתה לרביעית ואוקימתא אטפח.

אותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא. פירשו בו שמעמידו כנגד סוף אחת מן הדפנות בקרן הרוח הפרוץ כגון זה (ציור 1) או כגון זה (ציור 2) וכן נראה מפ' רש"י ז"ל שכתב היוצא מקום שהמחיצה כלה לכל רוח שירצה, אע"פ שלשונו סתום בזה, ורב כהנא ורב אסי דפרכי ליה שיעמידנה כנגד ראש תור היינו שיעמידנו באלכסון בקרן הפרוץ נוטה לשניהם כדי שיתחבר לכל אחד ואחד ויראה כאלו סותם הכל עד סוף שתי הדפנות והוא בארבע דפנות כגון זה⁸ (ציור 3), ואחרים פירשו שמעמידו כנגד היוצא בסוף אחת משתי הדפנות השלמות כנגד הדופן השני שהוא יוצא כגון זה (ציור 4) או כגון זה (ציור 5) ורב כהנא ורב אסי שיעמידנו כנגד ראש תור שלא יהא אותו טפח הולך ביושר אלא נוטה באלכסון כלפי סוף הדופן השני כאלו סותם הכל כגון זה (ציור 6) או כגון זה⁹ (ציור 7). ויש מרכיבין שתי הלשונות משום דבפ' המוכר את הבית אמרינן מכר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר

הוא דאפשר למדרשינהו תרוייהו ולא סתרי אהדדי אבל הכא דלא אפשר אלא למדרש או מקרא בלחוד או מסורת בלחוד דריש חד מינייהו, ורבנן סברי דהתם נמי לא דרשינן אלא חד מינייהו כדאיתא במס' קידושין בפ"ק.

ואי בעית אימא הלכתא לגרע והכא בהא קא מיפלגי מר סבר דהיינו רבנן אין דורשין תחלות, ומר סבר דהיינו ר' שמעון דורשין תחלות, והשתא קיימינן לפירוקא בתרא דאמרינן דלכולי עלמא יש אם למסורת דבהא נמי אתיא שפיר דר' שמעון משום דסבר דורשין תחלות וסבר נמי דסככה לא בעיא קרא וכולהו ד' הוו לדפנות ואתאי הלכתא וגרעיתה לדפנות ואוקימתיה אטפח, ורבנן סברי דסככה לא בעיא קרא מיהו אין דורשין תחלות לדפנות דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת לדפנות.

והא דאיפליגו הכא בדורשין תחלות, קשיא לן דבפ"ק דסנהדרין דאיפליגו בית שמאי ובית הלל בכל הניתנין בחטאת במתנה אחת אם כשרים אם לאו ופליגי בקרנות קרנות אי דרשינן מקרא או מסורת ואמרינן דלכולי עלמא דורשין תחלות, י"ל דשאני התם דשני קרא בדיבוריה דלא הוה ליה למיכתב אלא קרן אבל הכא ליכא למימר דשני קרא בדיבוריה דהא לא מצי למכתב ולמיקרי בסכת ולא בסוכה וכדכתיבנא.

⁸ מהלשון "שיעמידנו באלכסון בקרן הפרוץ נוטה לשניהם" משמע שמעמידו באלכסון ממש, אבל בכת"י הציור הוא כמין דיומד, וכן הוא בחי' הרא"ה, וכך נראה הפי' גם במאירי. ויש לעי' בכוונת הדברים, דאם חוצה את הטפח ומעמיד חצי טפח לצד זה וחצי טפח לצד זה, לכאן' לכל רוח ליכא טפח והתורה אמרה שלישית טפח, ואי נימא דהדיומד טפח לכאן וטפח לכאן, הא אמרה תורה ושלישית טפח ובכה"ג חשיב טפח לשלישית וטפח לרביעית, וצ"ת.

⁹ כ' רבינו ב' פירושים בכוונת כנגד היוצא והעמיד כל פירוש בב' אופנים, וכן הוא בחי' הרא"ה שכ' "י"מ כגון זה וכגון זה וי"מ כגון זה וכגון זה" וכוונת הציורים בכת"י של חי' הרא"ה על דרך ציורים שבכתב יד זה (ודלא כהבנת המהדירים לחי' הרא"ה).

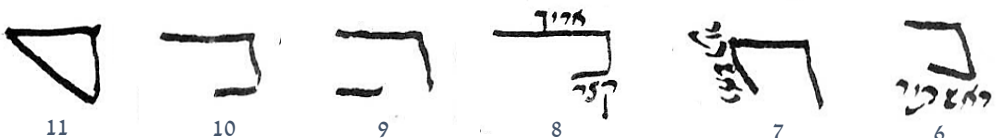
ראש תור הוא כשסותם באלכסון מסוף דופן לסוף דופן כגון זה (ציור 11), ובכאן אמ' שיעמידנו כנגד אותו ראש תור בסוף מזרחית צפונית הפרוץ על הדרך שציינו למעלה (ציור 3) שדומה לאלכסון של ראש תור ונראה כסותם שתי רוחות הפרוצות וכאילו יש כאן שתי דפנות אחרות.

ואמרינן דשתיק רב, ולא ידענו שתיקה זו אי משום דאודי אי משום דלא חש לדבריהם ואינם ראויין לתשובה, ובודאי טפי הוה משמע לשון הודאה כי הם חברים שאינם מזולזין בכבוד חביריהם ולא איתמר דשתיק משום דלא חאיש אלא כשתלמיד מקשה והרב שותק, אבל רב כהנא ורב אסי לגמריה דרב הוה צריכי לסבריה לא הוה צריכי, ובמס' ב"ק אמרינן גבי אמר שמואל אין שמין לגנב ולא לגזלן ואני או' אין שמין אף לשואל ואבא מודה לי דההוא גברא דשאל נרגא מחבריה תבריה אתא לקמיה דרב א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא אלמא אין שמין ופרכינן אדרבה כיון דאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי ושתיק אלמא שמין פי' דאודי אודי ליה אלמא שתיקת רב לרב כהנא ורב אסי הודאה היא, והכי נמי משמע בפ' אי זהו נשך גבי פלוגתא דרב ושמואל בספינה דאגרא ופגרא, ואף כאן הוה אפשר לדון יותר דאודי להו רב אלא דכיון דחזינן לשמואל משמיה דלוי ולכולהו דבי מדרשא דמורו כרב ולא חיישי לדברי רב כהנא ורב אסי משמע דרב לא שתיק לרב כהנא ורב אסי משום דאודי אלא משום דלא חש לדבריהם כדברי הרב בעל המאור ז"ל, דסבירא להו דכיון דרחמנא אוקימתא אטפח הרי היא כדופן גמורה ולא בעי' ראש תור וכיון דכן טפי חזי למסמכה לאחד מן הכותלים ולא שתהא רחוקה ויחידית בפני עצמה.

ומיהו לענין הלכתא לית לן אלא כר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי דאמר עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן וכדברא דאמר וצריכא נמי

אמר רב לא קנה ארוך אלא כנגד הקצר ופרכי לה רב כהנא ורב אסי וליקני לה כנגד ראש תור, ומצר אחד ארוך ומצר אחד קצר דהתם היינו כגון זה (ציור 8), ואם אתה אומר שכן מציירין אותו בכאן לרב הכא נמי בטל הטפח את הארוך שכנגדו ואין שכנגדו נידון אלא בטפח, אלא ודאי דרב בסוף כלשון הראשון (כאן מופיע ציור 9) כדי שיהא קונה כל הדופן הארוך באי זה רוח שירצה, ומאי דפרכי רב כהנא ורב אסי הכא שיעמידנו כנגד ראש תור כלומר היינו כעין ראש תור דהתם וכך אמרו לו מה שאתה מרחיקו מן הכותל ונותנו בסוף הרוח כנגד היוצא אינך צריך לכך שאפי' אתה סומך אותו לדופן כדרך הפי' השני כגון זה (ציור 10), דינו הוא שיקנה ראש תור מסוף הקצר עד סוף הארוך ושתיק רב, ועוד נשתבשו ופירשו פירושינן כי היכי דתיתי שפיר הא דרב כהנא דהתם, ואת הכל ישא רוח, דהא לא דמיא הא דהכא לההיא דהתם בענינ' כלל, דאילו התם במידי דהקנאה כולה מילתא תליא בדעתו של מקנה וידו של קונה על התחתונה ליטול בפחות שבמצרים ולפיכך היה סובר רב כי כשמצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחר קצר ביטל הקצר את הארוך ולא קנה הארוך אלא כנגד קצר לפום פרושי וציורי דכתיבנא התם, ורב כהנא ורב אסי שלא ביטל אלא שקונה כנגד ראש תור, אבל הכא דופני סוכה דאכשר רחמנא בשתים כהלכתן ושלישית טפח כאלו הכל סתום היכי שייך לומר ביטול ומיהו[א] המתכוין לבטל הארוך שלא יקנה אלא כנגד הקצר אדרבה דין תורה שיהא הטפח הקצר קונה וסותם כמו הארוך דאי לא למאי אתאי הלכתא ואוקימתא אטפח הא ודאי לא אתאי לחסר הדופן השלם אלא להשלים לעשות דופן שלישית, ואלו דברים ברורים.

ולשון רש"י ז"ל עיקר ונכון, ואתי שפיר לישנא דכנגד היוצא וכנגד ראש תור, כי כנגד היוצא משמע כנגד סוף הדופן היוצא לחוץ שאינו מחובר, וכן כנגד

בנתיים והוי לבוד לכל צד דלעולם שתי דפנות דעריבין בעי', ויש שמעמידים לזו בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בטפח שוחק באמצע (דמי) [סגין], ולא נהיר מדקא¹⁰ מפרש לה תלמודא, ולמדנו דלעולם בעי' שתי דפנות כשיעור סוכה דעריבין, ולפיכך הבא לעשות בסוכתו פתחים לכל רוח ורוח צריך להזהר שיהא משייר בקרן האחד שיעור הכשר סוכה מכאן ומכאן דלהו שתי דפנות דעריבין ואם לאו פסולה, מורי נ"ר.

והאי טפח שוחק דבעי תלמודא, פרש"י ז"ל כי היכי דתהוי בהדי לבוד ד' טפחים דהוי רוב שיעור הכשר סוכה, ואע"ג דבטפח גרידא הוי רוב דהא איכא יותר מג' טפחים ומחצה דהוא פלגא, בעינן רובא דמינכר, אבל בתוספות פ"י דלהכי בעי' טפח שוחק משום דבפחות מד' טפחים לא חשיבי בשום דוכתא, ונכון הוא.

גירסת הספרים והיא גירסת הגאונים ז"ל אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח איכא דאמרי אמר רבא וצריכא נמי צורת פתח איכא דאמרי וניתרת נמי בצורת פתח. ותרי לישני בתראי פליגי אהדדי ופליגי אלישנא קמא, ולא מפרשי לה כדעת מקצת המפרשים¹¹, והלשון מוכיח¹² דלישנא קמא סבר דליכא היתרא כלל בטפח שוחק אלא בצורת פתח ובצורת פתח בלחוד ניתרת, ולישנא מצינא סבר

צורת פתח, ולהווא פירושא דמפרשי כנגד היוצא סמוך לסוף אחת הדפנות אפשר היה לומר דר' יהושע בן לוי אדרב ולוי דבי מדרשא אלא דקא מפרש דלאו סמוך לדופן ממש אלא בפחות מג' סמוך לו, אלא דלישנא משמע דפליג מדקאמר ור' סימון ואיתימ' ר' יהושע בן לוי אמר ולא קאמר' אמר ר' סימון ואיתימ' ר' יהושע בן לוי, ובהכי סליקא לה שמעתא שפיר בס"ד, כנ"ל.

ז' ע"א

אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי. פ"י כמבוי המפולש משתי רוחותיו דופן מכאן ודופן מכאן. עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' וכו'. דקסבר דהא נמי בכלל מאי דאמרי רבנן שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח שוחק הכא נמי מעמיד טפח שוחק לאי זה רוח שירצה מד' רוחות שתי הדפנות בפחות מג', ואסיקנא דלית הילכתא כותיה דאי איכא שתי דפנות דעריבין כמין גם סגי לשלישית בטפח שוחק שהוא כסתום אבל הכא דליכא שתי דפנות דעריבין עדיין בטפח שוחק עומד פרוץ וצריך פס ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחת הדפנות מאי זה רוח שירצה וכל פחות מג' כלבוד דמי וביין פס ולבוד איכא שבעה טפחים שהוא שיעור הכשר סוכה ובהא סגי אפילו לסוכה גדולה מאד, ומיהו אפילו בסוכה קטנה לא מיתכשרא בטפח שוחק

¹⁰ נדצ"ל מדלא קא מפרש.

¹¹ כן מפרש הערוך כמבואר בבעל המאור, ששתי הלשונות האחרונות מפרשות הלישנא קמא.

¹² כוונת רבנו להעיר על אותם מפרשים מלשון הלישנא קמא דאמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח, דא"א לפרש כלישנא דניתרת נמי בצוה"פ דניתרת גם בטפח לבד, דלשון הלישנא קמא מוכיח דניתרת בצורת הפתח דוקא. אמנם כ' רבנו שכן היא גירסת הגאונים ומפרש כן בדבריהם, אבל בתשובת רב נטרונאי גאון (או"ח קצ"ג, ברורי - אופק, ומובא גם באוצר הגאונים כאן), נראה מבואר בדבריו דמפרש ששתי הלשונות האחרות מפרשות הלשון הראשון, שכ' "דקא אמרינן אין ניתרת אלא בצורת פתח ודוקא צריכה נמי צורת פתח, כי דאהדר ליה רב כהנא לרב אשי דאנא כאידך דרבא סבירא לי, דאמר צריכה נמי צורת פתח וכו'", ויעוי' היטב בדבריו מש"כ להוכיח מדבריו רב כהנא דרבא סובר שמעמיד את הטפח כרב כהנא ורב אסי בראש תור, והיינו בסוף הדופן הפרוצה אצל פתח הסוכה כתבנית אות ה', וכל הוכחת דבריו לזה היא רק מלישנא דעושה לה טפח וצורה"פ, ואפי' שכן מביא תחילת דברי רבא שאינה ניתרת אלא בצוה"פ, ומבואר מזה שמפרש שהלשונות האחרים מפרשים הלשון הראשון, וכן נראה מלשונו הנ"ל ודוק. ונראה דלדברי רב נטרונאי יש ליישב קצת הערת רבינו מלשון הלישנא קמא, דיעוי' שם שרב נטרונאי מפרש דהטעם להעמיד הטפח כראש תור הוא כדי שיהא לה היכר של פתח ברוח הרביעית, נמצא דגם טפח שאמרה תורה ענינו לעשות לה פתח, ולמ"ד דניתרת נמי בצוה"פ עושה לה פתח בב' אופנים או ע"י הטפח שמעמידו כנגד ראש תור, או ע"י שיעשה צוה"פ גמור, ומתיישב הלשון הראשון של רבא "ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח", אפי' נימא דכוונתו ללשון שניתרת או בצוה"פ או בטפח, דצורת הפתח דקאמר רבא היינו ע"י צורת פתח של ממש או שעושה לה פתח ע"י הטפח כשמעמידו בראש תור.

בפחות משלשה דופן גמורה היא זו ותו לא בעי מידי אחרינא, ולא איתמר דרבא אלא אקמייתא דר' סימון בלחוד ואף על גב דאיכא בתלמודא הא אידך דר' סימון ביני וביני לא הוי חציצה, דמעיקרא איירי רבי סימון בטפח שוחק, ובתר הכי פריש דמבוי לא סגי בטפח שוחק ולא נגמר ענין טפח שוחק עד שבא רבא ופירש דינן שלו, ודכוותה בתלמודא, והמחמיר תבא עליו ברכה.

והאי צורת פתח דקאמר, פירש רש"י ז"ל כנגד כל הדופן, פי' לפירושו דאי איכא ברחבו יותר מעשר אמות עושה אותו ד' טפחים¹³ דהא קיימא לן שכל פתח שהוא רחב יותר (מד') [מי'] אמות אינו פתח כדאיתא בעירובין, והקשו עליו בתוספות אם כן דופן גמורה היא זו דהא בכל דוכתא אפילו בדיני תורה צורת פתח סתימה גמורה היא ומאי רבותא דגמרי גבי סוכה בדופן זה של טפח, ופירשו דברים כפשוטן דצורת פתח של ארבעה טפחים, והוי כאלו הכל סתום ואף על גב דפרוץ שלו מרובה על העומד, וכן עיקר. עוד כתב¹⁴ דפתח זו לא בעי קנה על גביהן (דכסכך דמי) [דבסכך סגין] ופי' סכך יורד וסותם, ולכולי עלמא כל היכא דעביד דופן בת ז' טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב שאפילו נכנסין לה דרך ארובה כשרה ושלא כדעת רבים.

אמר רבא וכן לענין שבת. ליכא לפרושי דלענין שבת חשיבא דופן שלישית מחיצה לשווייה רשות היחיד להחמיר לחייב הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו אבל אין מטלטלין בו עד דאיכא ד' מחיצות, דאם כן למה לי מגו דהא מדאורייתא בג' מחיצות הוי רשות היחיד גמורה ואפילו האחד מהם כשלישית זו שיש לה טפח שוחק

דצריכה לשניהם צורת פתח וטפח שוחק ואינה ניתרת באחד מהם לבדו, ואידך לישנא סבר דבכל חד מינייהו ניתרת. והקשו בתוספות ללישנא דאמר שאינה ניתרת אלא בצורת פתח מאי האי דקתני דגמרינן הלכה למשה מסיני דחד דופן איכא בה טפח, ותירצו דטפח דקתני היינו שנותנין בצורת פתח זו חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן וקנה על גביהן, ולא נהיר, אבל הנכון דלכולהו לישני טפח בעינן, דהכי גמרינן ליה, מיהו טפח לחוד לאו כלום הוא ולהכי אמר ר' סימון דהאי טפח מיתכשר כשיהא שוחק וכלבוד, ורבא אמר בלישנא קמא שאין זה הכשרו אלא כך הכשרו שיעשה עמו צורת פתח ואפילו יהיה טפח בינונית וסמוך לדופן ממש, ובאידך לישנא קאמר דלא מתכשרא אלא בתרווייהו בטפח שוחק עומד בפחות מג' ובצורת פתח, ובאידך לישנא קאמר דסגי בחד מינייהו או בטפח שוחק בפחות משלשה בלא צורת פתח או בטפח בינוני סמוך לדופן וצורת פתח, וקיי"ל כההוא לישנא דקאמר שצריכה לשניהם מעובדא דרב כהנא דאמר דכההוא לישנא ס"ל, והכי פסקו רבוותא ז"ל, מפ"י מורי נ"ר.

והני לישני דרבא מסתברא דאטפח שוחק דאתמר במתניתין וכדדבי סימון קיימי כדפרישנא, וכן מוכח מעובדא דרב כהנא דעבד טפח שוחק וצורת פתח כלישנא חדא דרבא דאלמא לא קאי רבא אההוא דמבוי המפולש דבעינן פס ד' ומשהו כדעת מקצת המפרשים ז"ל, אלא ודאי אקמייתא קאי, ואפשר דהא באידך דמבוי ה"ק דבר מפס ד' ומשהו בעינן בסוכה גדולה אף צורת פתח של ד' טפחים שכך הוא שיעורא בכל מקום ודברא אדר' סימון בתרווייהו קאי, ונראין דברים דבדאיכא פס ארבעה ומשהו

¹³ דברי רבינו צ"ב, ובכת"י ס' כתוב 'כ' טפחים', ומאחר והוא טעות ברורה תיקנו המהדירים לב' פתחים, וכן מבואר הדין בחי' הרא"ה (וגם שם הוצרכו לתקן מטפחים לפתחים), אבל כאן הלשון נראה מתוקן כדי שיעור קטן של צורת הפתח, ומ"מ נראה דהדבר מוכרח דצריך תיקון (אלא שהוא תיקון כפול ודוחק), ואולי דגם לרש"י לא הצריכו לעשות צוה"פ על כל הדופן אלא היכא דאפשר, אבל היכא שהדופן גדולה מ' אמות, לא חייבו לעשות שני פתחים, וסגי בצוה"פ ד' טפחים, וצ"ע.

¹⁴ מלשון זה משמע דרש"י כתב כן, ואף שלא נזכר כן ברש"י שלפנינו, נראה דהיה לפני רבינו פי' רש"י אחר משלפנינו, כמו שנראה בדבריו לעיל במה שהביא מדברי רש"י בביאור כנגד היוצא, וראה עוד במבוא למוסד ה"ק, ובכת"י ס' כתוב וכת', ויש שפתחו 'וכתבו', והולך על התוספות שכתבו כן. ואף שרבינו הביא מרש"י שצריך להניח קנה על גביהן, ולעיל הביא כן גם מתוספות, אין כאן הערה, דלא אמרו אלא את עיקר הדין, שצורת הפתח צריכה קנה על גביהן, אבל אם הסכך מעל הקנים אי"צ לזה.

אלא במבוי הנכשר בלחי דוקא כדאמרן וכדמוכח לישנא דקאמר על גבי מבוי, ואפילו בזה לא הכשיר אלא בשבת בלבד אבל בחול פסולה, והיינו דאמרין יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דסוכה דעלמא דהיינו של חול בעיא טפח שוחק וסוכה דשבת זו שהיא כיוצא בה סגי לה בלחי משום מגו, ודקשיא לך נימא מגו באיפכא לחומרא, הא ליתא דאוקומי מילתא על דין תורה לגבי שבת ולהכשיר סוכה עדיף טפי, דהא אקיל רחמנא בסוכה למכשר בה דופן טפח וכיון דאית לן מגו דיינינן ליה להקל בסוכה ולהעמיד שבת על דין תורה, וכן פירשתי לפני מורי נ"ר.

ומיהו בשבת דעלמא אסור לטלטל מדרבנן אלא תוך ד' מחיצות או ג' ולחי או קורה של מבוי, ויש לידון גם כן לעושה סוכה ברשות הרבים בג' מחיצות גמורות שמטלטלין תוכה בשבת במגו דרבה, וההיא דרבה עדיפא מהא דאע"ג דשלישית אינה גמורה לגמרי אמרינן מגו, וליכא לפרושי מילתא דרבה דאמר וכן לשבת בכי האי אנפא בעשה ברשות הרבים סוכה בצל ג' מחיצות גמורות אבל בשלישי טפח בלחוד לא אמרינן מגו כדסבר חד מרבנן דדרא, דהאי מימרא אמתניתא קאי דקתני ושלישי אפילו טפח ועלה קאמר וכן לשבת, כנ"ל.

איתיביה אבאי דופן סוכה כדופן שבת. ועיקר הפירוש כדפרש"י דכי היכי דהתם שרינן שתי בלא ערב או ערב בלא שתי הכי נמי לענין סוכה, פירוש לפירושו סד"א דהכא דליכא אלא שתי דפנות נחמיר טפי קמ"ל, והיינו דקאמר ובלבד שלא יהיה בין קנה לחבירו ג' טפחים דליכא לבוד, אבל בתוספות פירשו דהא אתיא כמ"ד בעירובין שלא התירו שתי בלא ערב אלא בשיירה בלבד וקתני דבסוכה הקלו, ומאי דקאמ' כדופן שבת היינו דופן של שיירה, ול"נ. וא"ד דופן סוכה כדופן שבת להתירו מכל דבר אפילו הפסול לסכך כשם שהתירו דופן שבת שדינו כמוהו בכל ענייניו אלא שצריך ליזהר שלא יהיה בין קנה לחבירו ג' טפחים, ול"נ.

גירסת הספרים ויתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ

בפחות מג' וצורת פתח, אלא שיש לומר דמהני מגו להכשיר ואף על פי שאין עומד מרובה על הפרוץ כד' לקמן, מיהו עיקר הפירוש דאע"ג דבעלמא אסור לטלטל אלא בג' מחיצות גמורות ולחי או קורה ברוח רביעית הכא גבי סוכה מטלטלין בשבת שלה בכל הסוכה, דהא תלמודא כי בעי בעלמא טפי מג' מחיצות מדרבנן בעלמא היא והכא אוקמוה דין תורה דמגו דהוא דופן לענין סוכה הויא נמי דופן לענין שבת ומשלך נתנו לך.

והקשו בתוספות אדרבה נימא איפכא מגו לחומרא דסוכה זו בשבת פסולה דמגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא לענין סוכה ופסולה מדרבנן, וכי תימא דלא מפקינן סוכה מחזקתה וכיון דמבעוד יום כשרה לא פסלינן לה, והא לקמן גבי סיכך על גבי מבוי שיש בו לחי אמרינן דכשרה בשבת אף על גב דפסולה מעק' [רא] מבעוד יום, השתא מגו לקולא דמיגו דהויא דופן לענין שבת הויא נמי דופן לענין סוכה ואמאי נימא איפכא לחומרא דמגו דלא הויא דופן לענין סוכה לא הויא דופן לענין שבת, ותרוצו דהתם נמי כיון דאיתכשר האי מבוי בלחי בשבת שעברה לא מפקינן ליה מהכשרו ואמרינן מגו לקולא, ויש שסוברין דההיא דסיכך על גבי מבוי שיש בו לחי דמכשר רבא במגו לאו לשבת בלחוד הוא דהיאך תהא אתמול פסולה והיום כשרה אלא הרי היא כשרה כל ז' ואף בחול מדין מגו שמכשירה בשבת לענין שבת מכשירה לענין סוכה כל ז', ומה שאמרו בסוכה יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דאלו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, לאו היינו סוכה של חול שעל גבי מבוי שיש בו לחי, אלא סוכה כיוצא בה שעשאה על גגו או ברשות הרבים כגון סוכה שעל גבי מבוי ממש שהוכשר בלחי זה דלית לה מיגו דלא כשירה מכיון דלא קימא במבוי ממש, דע"כ לא שרי רבה אלא על מבוי ממש שהוכשר בלחי זה לענין שבת מיהו בהכי שרי אף בחול, וכן נראה דעת אלפסי ז"ל שהביא ההיא דסיכך על גבי מבוי שיש בו לחי כשרה ולא פירש שהיא כשרה לשבת בלבד אלא שהביא סתם, וכמו שדן דבריו רבינו הרמב"ן ז"ל, ואינו נכון בעיני מורי נ"ר, אלא ודאי רבה לא אכשר סוכה על גבי מבוי שיש בו לחי

אמרינו מיגו להקל כ"ש משבת חמירתא לסוכה קילתא. והא דאמר דסוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, הא פרישנא דהיינו סוכה זו בחול, וה(ו)א דסגי לה בחול בטפח שוחק לאו היינו מבוי מפולש דהא קיימא לן דפס ד' ומשהו בעי, ואף על פי שיש לדחות דנקטי לה לרבותא אליבא דרב יהודה וכל שכן דהויא יתירה טפי אליבא דרבי סימון דבעי פס ד', א"כ היכי אמרינן דבשבת סגי לה בלחי מגו דמהני לענין שבת דהא מבוי מפולש לא מתכשרא בלחי, אלא שיש לומר דרבה לטעמיה דאמר בפ"ק דעירובין שאפילו מבוי שאינו ראוי לשיתוף דהיינו מפולש אם הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב אף על פי שאסור לטלטל בו וכי קאמר רבה שהיא כשרה בשבת דסוכה במגו ובלבד שלא יטלטל בה אלא בד' אמות, וכל זה דוחק, אבל הנכון דכשרה לגמרי קאמר ומטלטלין בכולה בשבת מיהת ובמבוי שאינו מפולש מיירי שיש בו ג' מחיצות שנכשר בלחי לענין שבת וזה לא סיכך בפנים סמוך לדופן האמצעי דאם כן הא איכא ג' מחיצות שלמות ותו לא בעי מידי להכשר סוכה, אלא שסיכך כלפי חוץ רחוק ד' אמות מדופן האמצעי על הלחי דאע"ג דסיכך על גבי מבוי מפולש בעי פס ד' ומשהו הכא סגי ליה בטפח שוחק דכיון שהוא סתום שאין יוצאין בו לרשות אחר כמאן דאיכא שתי דפנות דעריבין דמי, ולפ"ז סוכה שבתוך החצר מיתכשרא בטפח שוחק ושתי דפנות שלמות אף על גב דלא עריבין דלא גרע מעל גבי מבוי שאינו מפולש, אלא שיש לומר דלרבותא נקט תלמודא טפח שוחק כרב יהודה דמדינא הא נמי פס ד' ומשהו בעי בחול כרבי סימון, והראשון יותר נכון וכן דעת הגאונים ז"ל.

גופא אמר רבה סיכך על גבי מבוי וכו'. פי' ואתיא הא דרבה בין לדידה לחי משום מחיצה בין לחי משום היכר דאע"ג דגבי סוכה מחיצות בעי רח' [מנא] אפש' דופן ג' כל שיש לו שם דופן לשום דבר מכיון שה[ו] כשר בשלישית טפח, ולפיכך הביאה רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו, מיהו בר מהכי הא אמרי התם (ט"ו א') גבי לחי העומד מאליו אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ורבינו ז"ל פסק כאביי בלחי דסבר דהיינו למ"ד של יע"ל קג"ם.

מה שאין כן בסוכה. פרש"י דלא שרי לטלטול לענין שבת אלא בד' מחיצות ושלא יהא בהם פתחים הרבה מכל רוח שאין בהם צורת פתח שיהא הפרוץ מרובה, מה שאין כן בסוכה דסגי בשתים כהלכתן וג' אפילו טפח ואף על פי שיש בדפנות פתחים, דאי מצרפת להו בהדי אידך הוה ליה פרוץ מרובה על העומד, ואין לשונו מחזור דהא לענין שבת אפילו בשתים כהלכתן בלא שום פתח וג' טפח שהעומד מרובה על הפרוץ אסור הוא לטלטל, [אלא ב]דופן ג' קיימינן דמתכשר (לענין) לענין סוכה אף על פי שיש בו מלבד צורת הפתח פרוץ מרובה על העומד כדפרישנא לעיל, מה שאין כן בשבת דלא שרי אפילו מדאורייתא במחיצה ג' עד שיהא עומד מרובה על הפרוץ דג' מחיצות שלימות בעינן מה שאין כן בזו דליכא אלא טפח שוחק וצורת פתח והפרוץ מרובה על העומד, והיינו דמקשינן מינה לרבה דשרי בשבת של סוכה בג' אפילו טפח, מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה דחול. דבשבת דסוכה לא סגי בג' טפח וסוכה דחול סגי ליה בהכי וקשיא לרבה, ופריק דהכי קאמר יתירה שבת דעלמא דליכא סוכה אשבת דסוכה דבשבת בעלמא בעינן ג' מחיצות שלמות ובשבת דסוכה מטלטלין בג' טפח כדין סוכה משום מיגו, ובודאי דלפרוקי פירכא לא הוה צריך כוליה האי ומסתייה דלישני ליה דהכי קאמר יתירה שבת [אסוכה] דעלמא דליכא שבת ואתיא לכ"ע, אלא דכיון דהוי קושטא כדרבה ניחא ליה לפרוקה כדרבה ממש, יתירה שבת דעלמא אשבת דסוכה דאמרינן מגו כדרבה, ואתי שפיר טפי לישנא דיתירה שבת על שבת מלמימר יתירה שבת על סוכה דהוה שני (ד' מינין).

ופרכינן אי הכי ליתני יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת. פי' בשלמא לדידי דפרישית רישא יתירה שבת אסוכה ולא אמרינן מגו להקל היינו דלא קתני יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דבסוכה דשבת נמי לא מקלינן לאכשורה בלחי ולא אמרינן מגו, אלא לדידך דאמרת דרישא הכי קאמר יתירה שבת דעלמא אשבת דסוכה דאמר' מגו ליתני נמי מגו לר' מסוכה לסוכה, ופריק דלא איצטריך ליה למיתני דכיון דקתני דמסוכה קילתא לשבת חמירתא

ז' ע"ב

ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות כשרה. משמע דדוקא על גבי פסי ביראות ממש ולעולה רגלים שהתירו להם חכמים לענין שבת, אבל על גבי פסין כעין ביראות [אינה] כשרה א"כ בזמן דליכא עולה רגלים אפילו על גבי פסי ביראות לא מכשרינן לא לענין שבת ולא לענין סוכה, וכן כתבו בתוספות, וכן דעת בעל המאור, אבל רי"ף ז"ל הביא בהלכותיו ואף על פי שאין בזמן הזה עולה רגלים, נראה שהוא סובר דעל גבי פסי ביראות לאו דוקא אלא אפילו על כעין פסי ביראות התירו, דהא מדינא גבי פסי ביראות רשות היחיד גמורה היא אלא שאסור לסטלט בה מדבריהם וגבי עולה רגלים העמידו על דין תורה כדי שלא ימנעו מלעלות לרגל, והכא נמי אוקמיה אדין תורה כדי שיהא ספק ביד כל אדם לזכות במצוה זו, ותו לא מידי.

אמר אביי ר' יאשיהו ור' יהודה ור' שמעון ורבנן ורבי אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. פי' קבלנו מרבותינו דכל היכא דאמר תלמודא רבי פלוני ורבי פלוני אמרו דבר אחד הם שוים בדבריהם לגמרי וכל אחד מודה לדברי חבירו, ומשום הכי לא חשיב שיטה ואפשר דהוי הלכתא כוותיהו, אבל היכא דאמרינן רבי פלוני ורבי פלוני כולהו סבירא להו [כי הכא הויא¹⁵] שיטה שהיא קבלה ביד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מנייהו, מפני שאע"פ שהולכין כשיטה א' ובדרך א' באותו דבר אין כל דבריהם שוין ואינם מודים זה לזה, וראיה לדבר הא דשמעתין דאמרי כולהו סבירא להו ואינם מודים זה לזה, דהא לבית שמאי הכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושולחנו ורבי בעי ד' אמות, ור"ש בעי ג' דפנות ורביעית אפילו טפח ואילו ר' יהודה מודה כסתם מתניתין דקתני ושאין לה ג' דפנות מדלא פליג עלה¹⁶ כדפליג ברישא, והכי נמי משמע מדאמרינן ביבמות ר"ה ור' ינאי ור' חייא ור"מ ורבי אליעזר בן יעקב כולהו סבירא להו אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ותמצא שאין שוים

בדבריהם דלרבי מאיר אדם מקנה אפילו פירות שלא באו לעולם ושלא חנטו כלל ולרבי אליעזר בן יעקב לית ליה הכי אלא בשחת שכבר בא לעולם אלא שלא נגמר בישולה כדאיתא בקדושין, ומשום שאינם מודים זה לזה וכל חד מנייהו איכא רבנן דפליג עליה הוי כל חד מנייהו יחידאה ובטל במיעוטו ולית הלכתא כחד מנייהו מסתמא, אלא היכא דפסק תלמודא כחד ומפיק ליה משיטה כי הא דשמעתין דפסיק רבא הלכה כבית שמאי וקיימא לן נמי כרבי אליעזר כדבעינן למימר קמן, אבל מסתמא לית הלכתא כחד מנייהו כמו שקבלנו מן הגאון ז"ל.

ורבי יהודה דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר. תמיהא מילתא דהא מדמוקים אביי לרבי יהודה דמתניתין בשיטה דבעי דירת קבע מכלל דסבירא ליה כרבא דפריש טעמא דרבנן משום דסוכה דירת עראי בעינן, ומינה דרבי יהודה בדירת קבע והוי שיטה, דאילו לרבה ורבי זירא הא רבנן נמי מכשירי בדירת קבע דהא מכשירי למעלה מעשרים כשהדפנות מגיעות לסכך או כשהיא רחבה יותר מארבע אמות שהיא דירת קבע יותר, אלא ודאי דכרבא אתיא ואילו לעיל פריך ליה לרבא, ואף על גב דפריך לא אודי ליה דהא אמרינן דרבה ורבי זירא לא אודו משום פירכא דאביי (ולא) ולא חשו לפירוקי' דרבא, ודוחק הוא לומר דאביי מאריה דפירכא אודי לפירוקא דרבא ולא אודו ליה (רבא) [רבה] ורבי זירא, כדסברי מקצת רבנן ז"ל.

וא"ל דהא דאוקי אביי לרבי יהודה בשיטה בהא דבעי דירת קבע, לא משום הא דמתניתין דמייתי תלמודא הוא אלא משום דאשכחן ליה בעלמא דסבירא ליה הכי, מההיא דסוכה על גבי סוכה דמכשר כשאין דיורין בעליונה לפי שאין קבע, כדבעינן למימר (י' א' ד"ה ומהדרינן), ומההיא דישנים היינו תחת המטה בסוכה דטעמא ידיה משום דלא אתי אהל ארעי ומבטל אהל קבע כדאיתא לקמן (כ"א ב'), ומההיא דתנן ביומא א"ר יהודה סוכת

¹⁵ נוסף מלשון הר"ן.

¹⁶ בכת"י ישנו תיקון והנראה בכוונת התיקון כתבתי.

קבע הוא לדידיה לית הלכתא כוותייהו, אבל רבא סבירא ליה דטעמא דבית שמאי גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כטעמא דסוכה גדולה דכיון דאיתנהו תריווייהו בחדא מתניתין ובחדא פלוגתא כדאיתא לעיל מסתמא חד טעמא אית להו, ולפום האי פירוקא הלכה כבית שמאי (דאע"ג דבעלמא) בתריווייהו דהא חד טעמא נינהו, וכדפסק רי"ף ז"ל, ועוד י"ל דרבא נמי סבר דטעמא דבית שמאי בסוכה קטנה משום דירת קבע כסברא דאביי דלא מוקמינן פלוגתא בינייהו בכדי, והא דפסק הלכתא כבית שמאי משום דאע"ג דבעלמא סוכת דירת עראי בעינן בהא מיהת בעינן האי קבע שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו כדי שלא תהא לו דירה סרוחה דבלאו האי שיעורא עראי דעראי הוא, ולהאי שיטתא לית הלכתא כוותייהו בסוכה גדולה דהא טעמי דפליגן נינהו וכסברא דמקצת רבנן ז"ל, עוד נ"ל לומר דטעמא דתרת פלוגתא חדא גזירה שמא ימשך אחר שולחנו מדתני להו בחדא, והא דקאמר אביי דטעמא דבית שמאי משום דירת קבע לאו משום קביעות בנין דמאי קביעות איכא בשיעור ז' טפחים אלא לומר שתהא קבע לענין זה שיהא שם קבע ולא ימשך לחוץ אחר שולחנו.

ר' אליעזר דתנן העושה סוכתו כמין צריף או סממכה לכותל ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין. ולקמן פריש תלמודא פלוגתייהו דר' אליעזר סבר שיפועי אוהלים לאו כאוהלים דמו ורבנן סברי שפועי אוהלים כאוהלים דמו, ותמיהא מילתא דהכא משמע דלית הלכתא כר' אליעזר דהא טעמי דידיה משום דשיפועי אוהלים לאו כאוהלי קבע דמי וסוכה דירת קבע בעינן ואנן קיימא לן דסוכה דירת עראי ולהכי אוקמוה בשיטה, ואילו לקמן בסוף פירקא משמע דהלכתא כרבי אליעזר,

החג בחג חייבת במוזהו אלמא דירת קבע בעינן, ועל הני סמך אביי, אלא משום תלמודא משמע ליה דפלוגתא דהא מתניתין נמי בסוכה דירת קבע כאוקמתא דרבא נקט הא מתניתין לאשמועינן דהלכתא כרבא, דהא פירוש' דתלמודא הואיל ולא פירוש' דאביי, א"נ דפירוש' דאביי הוא¹⁷ וכיון דאיכא כמה מתניתין דסבר דירת קבע היא נקט האי אליבא דרבא מיהת משום דעסקינן בה ולרבה ורבי זירא נפקא מתניתין וזה מבואר.

רבי שמעון דתניא רבי שמעון אומר ג' כהלכה ורביעית טפח. והיינו משום דבעי דירת קבע וסוכה למחסה כדפריש רב מתנה¹⁸ לעיל.

ה"ג ר"ג דתנן העושה סוכתו בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ורבי עקיבא מכשיר. ולא גרסינן הכא או בראש העגלה, דהא אוקימת' פלוגתא דידהו ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים והא לא שייך למי' בסוכה דראש העגלה דהתם דכו"ע ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה סגי לה, וגבי מתניתין דתנן אין עולין לה ביום טוב הוא דגרסינן בראש הספינה ובראש העגלה כדאיתא בפרק הישן.

בית שמאי דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין. פי' טעמא דבית שמאי אליבא דאביי משום דסוכה דירת קבע בעינן, והיינו בסוכה קטנה דאילו בסוכה גדולה טעמא דידהו גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כדפריש תלמודא לעיל, ותמי' מילתא כיון דטעמא דבית שמאי בסוכה קטנה משום דבעי' דירת קבע היכי פסיק רבא הילכת' כחד מינייהו דהא רבא דסבר סוכה דירת עראי בעינן והני תנאי דבעו דירת קבע שיטה נינהו, וי"ל דאביי הוא דסבר דבית שמאי משום דירת

¹⁷ בכת"ס' חסרים תיבות אלו, ואריכות דברי רבינו אך למותר ואף צ"ב, אבל לתשלום תיבות אלו מתברר שכונת רבינו לשתי דרכים נפרדות, וכן הוא בחי' הרא"ה.

¹⁸ בכתב יד מופיע בכתב הסופר תיבת 'במתנה', ומגיה מאוחר יותר נתן קו מחיקה על אות ה והשאיר אותיות במתנ' והוא לכא' קיצור של המילה במתניתא (ואולי קו המחיקה משמש כגרש), וכן הוא בכת"ס' שכתב במתנ', ואין ביאור לדברי רבינו מה נתחדש בהך מתניתא דלעיל יותר מהמפורש כאן דלר"ש בעינן ג' כהלכתן, אבל נראה שהוא טעות ובמקור הדברים היה כתוב 'רב מתנה' וכמבואר לעיל ו' ע"ב שרב מתנה מפרש טעם דר"ש משום דבעינן סוכה למסתור ומחסה ומשו"ה הוא דחשיב ליה דירת קבע, ונשתבש לפני הסופר וכ' 'במתנה'.

ודאי דלכולי עלמא שיפועי אוהלים לאו כאוהלי קבע דאמו ובאוהל עראי הוא דפליגי, דמאן דמכשר סבר שיפועי אוהלים כאוהל עראי דמו מיהת וסוכה כשרה בהם דהא איכא דירת עראי, ומאן דפסיל סבר שיפועי אוהלים לאו כאוהל עראי נמי הווי ולהכי פסילי לסוכה דבעינן דירת עראי מיהת, ולדידהו מותר לישן בכילה תחת הסוכה דסוכה דירת עראי ולא אתיא כילה דלא הויא אהל עראי ומבטל ליה, ודעבד רב יוסף כהלכתא עביד, הילכך מאי דמוקי אביי לר' אליעזר דפסיל בשיטה היינו לפום סבריה אבל אנן כרב יוסף קיימא לן דסבר דהלכתא כוותיה ועביד בה עובדא, וסוגיין בעלמא כוותיה דאמרינן במסכת שבת כילת חתנים מותר לנטותה בשבת ואילו הויא אוהל עראי הוויא אסיר לנטותה דהא קיימא לן התם אין עושין אוהל עראי לכתחילה ביום טוב ואין צריך לומר בשבת, ואמרי דמהאי טעמא פרונקא עילוי כובא אסיר, וכן נמי לענין טומאה אמרינן דלמאן דאמר שיפועי אוהלים כאוהלים דמו מביאין את הטומאה ואילו היה (ב) [כ] אוהל עראי למה אין מביאין את הטומאה והלא טפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה ואין לך אוהל עראי גדול ממנו, אלא ודאי דלמאן דאמר שיפועי אוהלים לאו כאוהלים דאמו אפילו כאוהלי עראי נמי לא הווי ולפיכך אין מביאין את הטומאה שאינם אוהל אלא (ב) [כ] מחיצות עקומות, וכפרש"י במסכת עירובין, ומעתה נתקיימו דברי רי"ף שפסק כר' אליעזר ולא חש לשיטתיה דאביי, וזהו הנכון מפי מורי הרב נ"ר בשם רבו ר"ה הרמב"ן ז"ל.

א"ר יוחנן סוכה העשויה ככבשן. פי' עגולה, אם יש בהיקפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם כשרה. ואוקי כרבי דבעי סוכה בת ד' אמות לדירת קבע, ואף על גב דאחרים דאזלי בשיטתיה פסלי בסוכה העגולה לפי שאין לה זווית, הא פרישנא דהני תנאי לא שוו במלתייהו, דרבי דבעי קביעותא רבה בד' אמות שרי בעגולה משום דאית ליה רווחא טובא, ואחרים סגי להם בהכשר סוכה דבית שמאי ולהכי פסלי בעיגולה

דאמרי' אביי אשכחיה לרב יוסף דהוה גאני בכילת חתנים בסוכה א"ל כמאן כר' אליעזר שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר א"ל אין דברייא איפכא תניא ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין, אלמא דסוכה העשויה כמין צריף פסולה כר' אליעזר דמתניתין משום דתנו לה בברייא בלשון חכמים והא אוקמיה אביי בשיטה.

ומחזורתא דמילתא דאביי סבר דלית הלכתא כר' אליעזר הוה סבירא ליה דהא דפליגי ר' אליעזר ורבנן בשיפועי אוהלים אי כאוהלים דמו או לא דכ"ע שיפועי אוהלים כאוהלי עראי דאמו, והיינו טעמא דמכשירי רבנן משום דסברי סוכה דירת עראי בעינן ורבי אליעזר דפסיל סבר דסוכה דירת קבע בעינן ושיפועי אוהלים לאו כאוהל קבע דאמו, והיינו דאמ' ליה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה כמאן כר' אליעזר פי' דלר' אליעזר מותר לישן בכילת חתנים בסוכה דסוכה דירת קבע וכילה אוהל עראי ולא אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע, וכטעמא דאר"י¹⁹ לקמן (י"א א') לרבי יהודה דאמר ישנים היינו תחת המטה בסוכה דפרישנא טעמא משום הכי, מיהו משום דההיא דרבי יהודה לא מתפרשא שפיר ודילמא רבי יהודה לא שרי אלא במטה ולא בכילה נקט דר' אליעזר.

ולמאן דמפרש לקמן דר' אליעזר אפילו לסברא דאביי לית ליה הא דלא אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע ולא אמרינן הוא טעמא אלא לרבי יהודה בלחוד, איכא לפרושי דמאי דעבד רב יוסף אליבא דאביי אפילו דלא כר' אליעזר הוא אלא דאמר ליה לפום סבריה דאפילו אי סבירא ליה דר' אליעזר שרי היכי שביק רבנן ועביד כר' אליעזר, דודאי לרבנן בין סוכה בין כילה אוהל עראי ואתי אוהל עראי ומבטל עראי, ואהדר ליה רב יוסף דאיהו שפיר עביד וכהלכתא, דמתניתא איפכא תניא ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין, פי' דודאי הלכתא כמאן דפסיל דרבים נינהו כדאיתא במתניתא, ומינה דטעמא דפלוגתייהו לאו כדסבר אביי דאם כן היכי פסלי רבנן דהא אינהו סוכה דירת עראי סבירא להו, אלא

¹⁹ כן הוא בכת"י אותיות דאר', ואפשר שהם ר"ת דאר', דרך הסופר לציין ר"ת בגרש אחד, וכך נראה בכת"י ס' שפתח דאמר ר', אבל לכאן אין לזה מובן, ואולי צ"ל דאמרי'.

טפי. פי' וסוכה עיגולא דר' יוחנן היינו שיש בתוכה סוכה מרובעת דרבי שהיא ד' אמות על ד' אמות, ועיגול המקיף את המרובע שבתוכו בעי טפי מאותו הריבוע ולא סגי ליה בשיתסר משום מורשא דקרנתא.

ואמרינן דאין הכי נמי דבעי טפי, מיהו אכתי לא בעי כ"ד אמות, דמכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונוא ונמצא שמרובע של ד' אמות על ד' אמות אלכסונו רבה עליו ח' חומשים, וכשאתה עושה עיגול של מרובע זה הדבר ידוע שרחבו של עיגול הוא אלכסונו של מרובע החקוק בתוכו נמצא רחבו של עיגול הוא אלכסונו זה ה' אמות וג' חומשים, ורחבו של עיגול הוא שליש הקיפו כדאמרן אם כן תוסיף ב' חלקים של רוחב זה הוו שבסר נכי חומשא, כי החמש אמות ג' פעמים הם ט"ו אמות, והג' חומשי ג' פעמים (י"ט) [ט'] חומשים שהם שתי אמות פחות חומש, שהם י"ז פחות חומש, ואם כן בשיבסר נכי חומשא סגי.

ומהדרינן דאין הכי נמי ורבי יוחנן לא דק בחושבניה ואוסיף עליה טפי ממאי דבעי לחומרא, ופרכינן אימר דאמרינן לא דק פורתא, פי' כדי שיכא חשבון שלם, אבל כולי האי משבסר נכי ח' [ד] חומשא לכ"ד אמות מי אמרינן לא דק.

ואתא מר קשישא בריה דרב חסדא ופריק פירוקא אחרינא וקאמר מי סברת גברא באמהתא יתיב. (דלהו) ומקום כ"ד אנשים כ"ד אמות, תלתא גברי בתרתי אמהתא יתבי. וסגי לכ"ד אנשים (בשבסר) [בשתסר] אמהתא, ואף על גב דלטובל מעומד נתנו אמה על אמה היינו בטובל בלחוד משום הכשר טבילה כדאמרן.

ופרכינן דאם כן בצר ליה שיעורא. דהא אנן שבסר נכי חומשא בעינן לרחבו של עיגול שעל המרובע ואילו כ"ד אנשים (בשבסר) [בשתסר] סגי להו.

ומהדרינן דלא דק רבי יוחנן בחושבנא ובצר משיעוריה פורתא כדי שיאמר חשבון שלם. ופרכינן אימור דאמרינן לחומרא, לקולא מי אמרינן דלא דק. דמכשר סוכה בבציר משיעורא, דאנן בעינן שיבסר נכי חומש ואיהו אמר (שבסר) [שיתסר].

א"ל רב איתי לרב אסי לעולם גברא באמתא

שאין לה זזית ולא חזיא לדירה, אי נמי אית להו דרבי ובעו אכתי קביעותא רבה טפי שיהא לה זזיות כנ"ל, ואית דמפלגי בין שובך לכבשן ולאז מילתא היא אלא כדאמרן.

ופרכינן מכדי גברא באמתא יתיב. פי' (סכך) [שכך] שיערו חכמים בין ליושב בין לעומד, כדאמרינן התם ורחץ את בשרו במים מים שכל גופו עולה בהם והם אמה על אמה ברום שלש אמות שאף לעומד במקוה נתנו לו שיעור כיושב כדי שיטבול בריחו וירחיב עצמו ויבואו בו מים ולא יקפוץ עצמו.

וכל שיש בהיקפו ג' טפחים יש ברוחבו טפח. פי' ברוחבו שלו, ברחבו של עיגול שליש הקיפו, וכיון שרחבה של סוכה אפילו לרבי בתריסר סגיא להקף ואמאי בעינן כ"ד אמות, ואין לומר דרבי יוחנן סבר שיעור סוכה ח' אמות דהא לבית קבוע סגי בד' אמות.

ח' ע"א

ומהדרינן הני מילי בעיגולא אבל בריבועא בעינן טפי. פי' הני מילי דסגי בהיקף של (תליסר) [תריסר] אמות לסוכה שיש ברוחבה ד' אמות, כשהן ד' אמות על ד' אמות עגולות אבל כשהן ד' אמות על ד' אמות מרובעות בעי טפי, והשתא לא פריש ליה טפי עד דמפרש לה בסמוך.

ופריק מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע בשיתסר סגיא. כלומר דאפילו ד' מרובעות בשיתסר סגי להו דהיינו ד' אמות לכל רוח שהוא רביע יותר על העיגול שהוא תריסר א"ג דהא סוכה מרובעת ורבי יוחנן סוכה עגולה הוה עביד איהו, השתא שאין המרובע יתר על העיגול אלא רביע שהם י"ו אמה, ואין רבי יוחנן נותן בהקף סוכה העגולה אלא כשיעור סוכה מרובעת דיתבי בה מגין אנשים כמנין היושבים במרובעת, וכוליה שקלא וטריא לאו פירכא ופרוקי ניהו, אלא הוא תלמודא לברורי דוקיא דחושבנא ושיבורא דיליה עד דמפרש לה.

ומהדרינן הני מילי בעיגולא מגו ריבועא. הוי רביע טפי, אבל בריבועא דנפיק מגו עיגולא בעי

עיוגולא דנפיק מגו ריבועא ריבועא. פי' שהמרובע יותר על העיוגול רבע כדאמרן, ריבועא דנפיק מגו עיוגולא] (ולא) פלגא. פרשו בו שהעיוגול יותר על המרובע פלגא דמרובע, משום מורשא דקרנתא.

ח' ע"ב

גירסת הספרים ולא היא דלא הוי שיעורא כולי האי. פי' דהא אסיקנא דבשיבסר נכי חומש סגיא, ולהאי פירושא נפרש דהכי מתפרש שיעור דרבי יוחנן לרבנן דקיסרי לפום חושבנא דידהו, דמרובע דד' אמות בעי' הי"ו [היקף י"ו], הוסיף עליו החצי ה"ל כ"ד. ויש לפרש דמעיקרא פרכינן דלד' אמות ברוחב עגול בתריסר סגיא, ומפרקי דייני דקיסרי דאין הכי נמי מיהו כי עבדת עליה רבוע הוי שיתסר כי עבדת עליה עגולא רבה הוי כ"ד והוי עגולא זוטא כל שבתוך המרובע חצי העיוגול, הכל הולך אל מקום אחד.

ותמי' מילתא טובא היכי אפשר דטעו רבנן דקסרי כולי האי שבסר לכ"ד אמות, ועוד שהרי הדבר מתברר למראית העין שאין העגול מוסיף על המרובע שבתוכו חציו, ומקצת גדולי רבותינו אמרו דחושבנא דרבנן קושטא הוא, ולא גרסינן ולא מילתא היא דלאו לישנא דתלמודא הוא אלא רבנן סבוראי דהו בתר הוראה כדאשכחן טובא בתלמודא, וה"פ דעיוגולא דנפיק מגו ריבועא ריבועא כדאמרן, ורבעא כר' וקאי אעיוגולא²⁰. כלומר כי כשעושין מרובע קטן ועליו עיוגול ויש על עיוגול זה עוד מרובע אחר, המרובע הפנימי חצי המרובע החיצון, וזה מתברר למראית העין כשתעשה מרובע גדול של עשר על עשר ותחלקהו לרביעיותיו, הרי בכל רובע ה' על ה', עשה רבוע אחר בתוכו באלכסון כל אחד מד' רביעיות, תמצא שיחלק כל אחד מהרביעיות

יחיב. כדקס"ד מעיקרא, ור' יוחנן מקום גברי לא קא חשיב. פי' דכי קאמר כל שיש בהקפה כדי לישב כ"ד בני אדם לא שישבו לפנים מחוט העיוגול, אלא שיקיפו חוט העיוגול מבחוץ, והשתא בצר מרחבו של עיוגול מקום שני אנשים אחד מכאן ואחד מכאן, ואלו כ"ד אנשים בתוך העיוגול יש בהקפו כ"ד אמות ורחבו שליש הקיפו שהוא ח' אמות, דל מיניה השתא תרתי אמהתא לתרי גברי פשו להו ו' לרחבו של עיוגול, הוסף עליו שני חלקים להקיפו הו להו תמניסר, והיינו דמהדר פרכי' אכתי הו להו תמניסר ואנן בשבסר נכי חומשא סגי לן, (ופרכינן) [ופרכינן] דאין הכי נמי והיינו דלא דק לחומרא. דלא דק פורתא שהוסיף על השיעור אמה וחומש כדי שיהיא חשבון שלם למקום כ"ד אנשים שלמים.

והקשיתי לפני מורי נ"ר למה ליה לרבי יוחנן [להוסיף] בחושבנא אמה וחומש דהא בבציר מהכי הוה סגי לן וקא הוי חשבון שלם ומקומות שלמים ולא יוסיף בחשבוננו עד חומש בלבד, (דילמ') [דלימא] הכי כל שיש בהיקיפו כדי לישב כ' וג' בני אדם שהם כ"ג אמות, דהוי שלישיתו לשיעור רחבו ז' אמות מן הכ"א אמות, וד' טפחים מהשתי אמות הנותרים, הוה ליה רוחב העיוגול עם מקום גברי ז' אמות וד' טפחים דל תרתי אמהתא למקום גברי דלא חשיב פשו להו חומש וד' טפחים הוסף עליהם שני חלקים הו להו הח(ו)מש אמות ג' פעמים ט"ו אמות והד' טפחים ג' פעמים י"ב טפחים שהם שתי אמות, הו להו שבסר אמות (שבסר אמות) שלמים ולא אוסיף בחושבניה אלא חומש אמה, דבההוא חושבנא דאילן דעולא (ב"ב כ"ז א') משמע דלא מוספינן לעולם טפי מאמה כל היכא דאפשר, ותירץ לי רבינו נ"ר דרבי יוחנן בעי למעבד עיוגול מחשבון שלם של (שבסר) [תמניסר] וברחבו, וכשיש בהיקפו י"ח הוי רחבו שש שהוא חשבון שלם, ואילו נקיט ליה בכ"ג בני אדם נהי דהוי הקפה חשבון שלם של שבסר שלמים מ"מ אין רוחב העיוגול חשבון שלם דהא הוי ה' אמות וד' טפחים.

רבנן דקיסרי ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי

²⁰ הלשון צריך תיקון ובמכון ז"י תיקנו "וריבועא דקאי אעיוגולא פלגא".

העשוי, כלומר ולא מן העשוי מכבר שלא לשם צל אלא לאוצר או לדירה והכי מוכח בסמוך.

פי' החיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה. מסתברא דמתני' דכולי עלמא היא, לרבי יהודה דאמר סוכת החג בחג חייבת במזוזה לפי שהיא דירת קבע כי קתני הכא פטורה מן המזוזה היינו בשאר ימות השנה חוץ מן החג, ולרבנן אתיא כפשטה שפטורה מן המזוזה לעולם ואפילו בתוך החג דדירת עראי היא, והלכתא כוותיהו.

ואקשינן ותהוי חיצונה בית שער דפנימית ותחייב במזוזה ופרקינן משום דלא קביעא. ק"ל לרבנן ז"ל דהכא משמע דבית שער דקביעא חייב במזוזה, וכן אמרו בברייתא (מנחות ל"ג ב') בית שער [אכסדרה] ומרפסת [חייבין במזוזה, ואילו בפ"ק דיומא אמרינן יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת] (א) ת"ל בית (דירה) [מה] בית שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה, תירץ הרז"ה דודאי בית שער של בתים חייב במזוזה והתם אמרינן יכול שאני מרבה בית שער של אכסדרה ומרפסת, והוא הדין דבית שער של חצר כיון שאינו בית שער [ל] (ו) מקום דירה והוא פטור, ול"נ דאי בית שער של אכסדרה ומרפסת קאמר [לא] הוה ליה למימר יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה דהא כוליה בית שער ואכסדרה ומרפסת חדא מילתא היא והכי הוה ליה למימר יצאו זה שאינו מיוחד לדירה, ²³ ועוד דבאידך דתניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבים היינו בית שער אכסדרה ומרפסת וריף ז"ל סובר דבית שער אכסדרה ומרפסת הפתוחים לבתים או לחצר שהם מקום חיוב מזוזה אף הם חייבים במזוזה כמותם, ולא מחמת עצמן אלא מחמת מקום חיוב שהם פתוחים לו, והיינו הך דהכא וההיא דקתני חייבים, אבל בית שער אכסדרה ומרפסת הפתוחים למקום פטור כגנה וכיוצא בו פטורין, והיינו דאמ' במנחות כי ארזקי חייב בשתי מזוזות מאי כי ארזקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער, וש"מ

והוא חצי המרובע הגדול וזה צורתו²¹, ואם תרצה לעשות עגול בין ב' המרובעים עשה שאין זה מעלה ולא מוריד.

ולמדנו מתוך סברא זו דהא דאמרי רבנן בכל דוכתא שהמרובע כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, אינו כן בצמצום דהא הכא המרובע הפנימי הדיף שלו הוא אלכסונו של א' מן הרביעיות, ומרובעו של רביעית ה' אמות, נמצא אלכסונו²²

לחשבון כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ז' אמות שהרי הוסיף י' חומשין, נמצא רוחב (קב) [קן] המרובע הפנימי בשיעור זה ז' אמות, כמה הוסיף באלכסונו י"ד חומשין שהן ג' אמות פחות חומש הוה ליה אלכסונו י' אמות פחות חומש לפום חושבנא דרבנן, ואילו מרובע פנימי אלכסונו הוא רוחב המרובע החיצון שהוא י' אמות שלמות ואיכא טופיינא דשיעורא דרבנן חומש, אלא ודאי דרבנן לא דייק משום דפורתא היא טובא. ולהאי פירושא מסתברא דרבנן דקיסרי לא אתו לפרושי מידי במילתא דרבי יוחנן, אלא דתלמודא אייתי לה אגב גררא דהאי חושבנא להגדיל תורה ויאדיר.

א"ר לוי משום רבי מאיר שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה. איכא דקשיא ליה אמאי אינה סוכה כיון דמסוככת כהלכתה ולא בעיא עשייה לשם החג, ומפרשי לה דהכי קאמר אינה סוכה לענין חיוב מזוזה וחייבת במזוזה, ולא מילתא היא אלא דברים כפשטן שאינה סוכה משום דעבדא לדירה והוה ליה כבית ואיכא משום תעשה ולא מן

²¹ נראה שהציור אינו מדויק ועי' בציור שבתוס'.

²² שורה זו קיימת גם בכת"י ס' ונשמטה בטעות הדומות באחד הדפוסים המצויים.

²³ ראה גם בר"ן כמהלך דברי רבינו.

חושב דמי לקבע משום דדילמא עבדי ליה קבע לחיוביה במזוזה, ויש מפרשים בהפך כדמוכח מלישנא דמ"מ.

ט' ע"א

²⁵ובית הלל לית להו דאמר רב יהודה אמר רב. איכא דלא גרסי אמר רב משום דבמימרא דרב יהודה לא קשיא לן מאי דקאמר רב, דהא רב מכשר בעשאה מסיסין משום דלא(ו בני) [בעי] טווייה לשמה והוא הדין דלא בעי עשייה לשמה, והא רב אמר במנחות מנין לציצית בגוי (שאסורה) [שכשרה] שנאמר ועשו להם ציצית ועשו להם אחרים משמע, וכי מקשינן הכא היינו מדשמואל דאמר מן הציצין פסולה דבעי טווייה לשמה וכל שכן עשייה לשמה, והכי מקשינן ובית הלל לית להו דרב יהודה דאמר רב יהודה עשאה וכו' וקושיא מסופא דשמואל, ומסתברא דאין צריך להגיה דכי גרסינן נמי לית להו דרב יהודה אמר רב לאו משום דמקשינן מדרב(א) אלא דנקטינן רישא דמימרא בידן ודכוותה בתלמודא דידן כדכתיבנא בפרק אף על פי.

אק"ל והיכי פרכינן לבית הלל דהוא תנא מדשמואל דהוא אמורא וזוטר מיניה טובא, ולא מילתא היא דאנן לשמואל הוא דפרכינן מבית הלל [היכא קאמר מילתא דלא כבית הלל]²⁶, ודכות' בתלמודא, ומשום דקיימא לן כשמואל הוא דקשיא לן הכי, [ובתירוץ סוגיא זו בההיא דמנחות ופ' נגמר הדין האריך הר"ן פ' השולח ע"ש²⁷].

הא דאמרינן ההוא מיבעי ליה למעוטי סוכה גזולה. תמיהא מילתא למה לי קרא תיפוק לי דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה כדאמרינן בקרבן ולולב, תירצו בתוספות דליכא למימר מצוה הבאה בעבירה אלא בדבר הבא [לרצות] כקרבן ולולב ולא בשאר מצות, וליתא כדמוכח בירושלמי דפסחים גבי מצה

כדברי רי"ף דבית שער הפתוח אף לחצר חייב במזוזה, ואילו היה (רחבו) [חיובו] של זה מעצמו ודאי בחדא מזוזה סגי ליה אלא דמשום חיובא ידידיה מחמת חצר ובתים חייב בב' מזוזות, ועוד י"ל דמדאורייתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצרות פטורין כיון שאינן מיוחדין הן עצמן לדירה (ד)[כ]פשט' דמתנית', דדוחק הוא לפרש יצאו אלו שאינן מיוחדין למקום דירה כ"ש דמתניתא סתמא קתני וכל בית שער אכסדרה ומרפסת במשמע, וכי אמרינן הכא ובאידיך מתניתא דהתם דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין היינו מדרבנן מפני שפתוחין למקום חיוב מידי דהוה אשערי עירות ושערי מדינות, מפי מורי נ"ר.

תנו רבנן סוכת גנב"ך כשרה ובלבד שתהא מסוככת וכו' מאי כהלכתה וכו'. ק"ל מאי אשמועינן דהא פשיטא דסוכת רקב"ש לצל עבידא, פרש"י דהא קמ"ל דלא בעינן לשם החג, ול"נ חדא דהוה ליה למתני כיון שהיא עשויה כהלכתה, מאי ובלבד, דמשמע לישנא דאתי למעוטי מידי, ותו דהא מי לא שמעינן דלא בעי' לשם חג מכיון דשרינן לה דהא כל הני לא עבידי לשם חג, והנכון דהכי קאמר ובלבד שתהא עשויה לצל בלבד ולא עשויה לדירה דאם כן הוה ליה קבע והוה ליה נמי תעשה ולא מן העשוי, וכן פ' בתוספות.

להאי תנא דגנב"ך [א]לימא ליה גנב"ך דקביעי תנא מ"מ [וכו']. יש מפרשים דכל חד מינייהו תניא בהדיא מאי דאליים טפי דהוה משמע דלא הוי לסוכה ואידך דפשיטא טפי תנייה (ד)[ב]כלל דקתני מ"מ, הלכך לחד תנא איצטריך ליה למיתני בהדיא גנב"ך דקביעי דה"א דאידי דקביעי לצל כל ימות השנה דאמי כמאן דעבד לדירה, ולאידך²⁴ תנא אלימי ליה רקב"ש דעבדי ליה בני חיובא דמצוות הוא, והוה

²⁴ בכת"י כתוב 'לדידהו לאידך' ונראה דצ"ל 'לדירה ולאידך', וכן הוא בכמה מקומות בכת"י שנתן האות הראשונה של התיבה בתיבה שקדמה לה, ואות ר' נתחלפה בד'.

²⁵ קטע זה הוסיף הסופר בגליון כתה"י וניכר שנתכוין להוסיפו קודם הדיבור הקודם המתחיל להאי תנא וכו', וכן הוא בכת"י ס'.

²⁶ תיבות אלו מדפו"י.

²⁷ כך מסתיים קטע זה גם בכת"י ס' ובנדפס ממשיך עוד הרבה, ראה הערה 675 במוה"ק, וכן חסר קטע שאחר כן ד"ה והא דאמר', וכמו בכת"י ס', ראה שם הערה 710.

גזולה והתם נמי מוכח קצת דמצוה הבאה בעבירה איסור תורה הוא, וי"ל דאנן השתא לשמואל קיימי' דלית ליה מצוה הבאה בעבירה בפרק לולב הגזול ומשום הכי אצטריך ליה קרא למעוטי גזולה, אי נמי דאפילו לכולי עלמא נמי איצטריך ומשום דבלולב אסר רחמנא גזול ושאול והוינן²⁸ גבי סוכה דשרא

רחמנא מדכתיב כל האזרח וגו' ישבו בסכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת כדאיתא לקמן, הוה ס"ד דהוא הדין דשרא גזולה ולא חש משום מצוה הבאה בעבירה כיון שאינה באה לרצות, קמ"ל לך שלך תהא למעוטי גזולה דאפילו בדבר שאינו בא לרצות איכא משום מצוה הבאה בעבירה.

²⁸ בדפו"י וכת"י ס' 'וחזינן'.